

Олена Вдовенко

кандидат педагогічних наук

Національний університет

“Чернігівський колегіум” імені Т.Г.Шевченка

Формування методичної компетентності майстрів виробничого навчання в процесі фахової підготовки

Анотація

У статті обґрунтовано необхідність формування методичної компетентності майстра виробничого навчання закладів професійно-технічної освіти в процесі фахової підготовки для його успішної професійної діяльності в сучасних умовах організації освітнього процесу. У контексті цієї проблеми на основі аналізу науково-педагогічних досліджень розкрито сутність компетентнісного підходу в освіті та визначено зміст поняття «компетентність» і «методична компетентність». Визначені та проаналізовані основні структурні компоненти методичної компетентності майстра виробничого навчання.

Ключові слова: майстер виробничого навчання, професійно-технічна освіта, компетентнісний підхід, методична компетентність, структура методичної компетентності.

Вступ

Сьогодні, як ніколи, перед закладами професійно-технічної освіти стоїть низка складних завдань, спрямованих на підготовку кваліфікованих робітників відповідно до потреб ринку праці. Конкурентність ринку праці як необхідна умова підготовки високопрофесійного фахівця передбачає формування методичної компетентності майстра виробничого навчання закладів професійно-технічної освіти. Адже, ключова роль у підготовці конкурентноспроможних робітників належить педагогам професійної освіти. Саме від майстра виробничого навчання, його методичної компетентності, яка поєднує професійні уміння у певній галузі, технологічні знання з відповідного виробництва і майстерність педагогічної діяльності залежить професійна підготовка учнів закладів професійно-технічної освіти. В професійному стандарті “Майстер виробничого навчання”, затвердженого Наказом Міністерства економіки України №430-21 від 17.08.2021 р. до методичної діяльності віднесено здатність розробляти навчально-методичний комплекс з виробничого навчання та виробничої практики; здатність використовувати цифрові технології для розв’язання методичних завдань; здатність до інноваційної діяльності, апробації та поширення її результатів; здатність до аналізу та використання позитивної педагогічної практики. Отже, майстер виробничого навчання повинен бути готовим розробляти освітні

і методичні матеріали, які б відповідали сучасному розвитку освіти та виробництва, впроваджувати високоефективні форми і методи навчання, новітні педагогічні технології.

Зважаючи на це, актуалізується потреба в дослідженні шляхів формування методичної компетентності майстрів виробничого навчання закладів професійно-технічної освіти.

Посилена увага вітчизняних науковців до проблеми формування методичної компетентності вчителів, педагогів професійної освіти, майстрів виробничого навчання пояснюється реформуванням освіти України та інтеграції її до європейського освітнього простору. Сутність методичної компетентності як складової професійної компетентності майбутнього викладача досліджували С.Азаришвілі, Е.Азімов, І.Акуленко, Т.Гущина, Т.Загривня, О.Ільченко, Т.Кочарян, О.Лебедева, І.Михалевська, Г.Соколова, Н.Тарасенкова, О.Тумашева. Свої наукові праці Т.Байбара, Н.Бібік, І.Зязюн, Л.Коваль, О.Савченко, С.Сисоєва присвятили проблемі професійно-методичної підготовки вчителів у нових умовах, упровадженню сучасних активних методів із використанням інформаційних технологій навчання у закладах вищої освіти.

Варто зазначити, що в науковій літературі достатньо широко розкриті результати досліджень з питань формування методичної компетентності вчителя. Між тим, саме дослідження проблеми формування методичної компетентності майстра виробничого навчання закладів професійно-технічної освіти заслуговує більшої уваги.

Мета, предмет і методи дослідження

Метою дослідження є розкриття особливостей формування методичної компетентності майстра виробничого навчання закладів професійно-технічної освіти.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети автор використовував такі методи:

- аналіз, узагальнення - для вивчення навчально-нормативної документації та наукової літератури для визначення рівня розвитку проблеми дослідження;
- зіставлення, порівняння - з метою зіставлення підходів науковців до вирішення проблеми, визначення напрямів наукових досліджень і обґрунтування понятійно-категоріального апарату.

Результати досліджень

На сьогоднішній день професійна освіта проходить суттєвий процес реформування. Зміни стосуються не тільки змісту, форм, методів підготовки майбутніх фахівців, а й основних принципів. Суспільству потрібні висококваліфіковані фахівці, здатні швидко реагувати на зміни у виробництві, готові долучитися до подальшої діяльності, здатні практично розв'язувати життєві та професійні проблеми, що постають перед ними.

Сучасний розвиток економіки України, впровадження новітнього технологічного обладнання висувають нові вимоги до професійної підготовки в закладах професійно-технічної освіти. Професійна підготовка фахівців повинна відповідати критеріям розвитку відповідної галузі, її інтересам і потребам. Перед закладами професійно-технічної освіти постає завдання у підготовці таких фахівців. Для підвищення ефективності підготовки кваліфікованих робітників необхідно впроваджувати в освітній процес нові освітні технології, інноваційні методи навчання. В системі професійної освіти мають бути створені умови для ефективної професійної підготовки учня закладу професійно-технічної освіти. А це багато в чому залежить від методичної компетентності майстра виробничого навчання закладів професійно-технічної освіти.

Теорія компетентнісного підходу в освіті розроблялася і була представлена в працях І.Беха, Н.Бібік, Л.Ващенко, І.Єрмакова, О. Локшиної, О.Овчарук, Л. Паращенко, О.Савченко. Компетентнісний підхід в освіті полягає в зміщенні акценту з накопичування нормативно визначених знань, умінь і навичок до формування й розвитку у того, хто навчається, здатності практично діяти, застосовувати індивідуальні техніки і досвід успішних дій у ситуаціях професійної діяльності та соціальної практики [8]. Компетентнісний підхід передбачає не лише трансляцію знань, умінь і навичок від викладача до студента, а формування в майбутніх фахівців професійної компетентності. Реалізація такого підходу потребує використання відповідних освітніх технологій у навчанні, рефлексію студентів, самостійність застосування у практичній діяльності професійних умінь і навичок [13]. Компетентнісний підхід у професійній підготовці майстра виробничого навчання закладів професійно-технічної освіти, на нашу думку, є важливим теоретичним підґрунтям для отримання досить високого рівня професійних знань, професійного досвіду для здійснення діяльності у відповідній галузі.

Компетентність – нова одиниця виміру освіченості людини, при цьому увага звернена на результати освіти, в якості яких розглядається не сума заучених знань, умінь, навичок, а здатність діяти самостійно в різних проблемних ситуаціях [6]. Так, у Законі України «Про освіту» термін «компетентність» трактується як сукупність знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначають здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу освітню діяльність [5].

У дослідженнях М.Вовка вказано, що тенденція розвитку компетентності фахівця, як найвищого рівня досягнення професіоналізму, обґрунтовується рядом наукових принципів та методичних підходів, зокрема андрагогічним, який передбачає розвиток професійних якостей впродовж життя, вдосконалення власної професійності на всіх

етапах життєдіяльності [1]. Оскільки професія майстра виробничого навчання є одночасно перетворювальною і керуючою, поняття компетентності педагога професійної освіти виражає єдність його теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності та характеризує його професіоналізм. У зв'язку з цим компетентність визначається рівнем прояву професійної готовності до реалізації професійної діяльності [1].

Професійна освіта ставить сучасні завдання і вимоги перед тими, хто готує майбутніх фахівців. Правильне поєднання набутих знань, умінь, навичок майстрів виробничого навчання закладів професійно-технічної освіти в освітньому процесі створює єдину сукупну систему – методичну компетентність. Метою формування методичної компетентності є забезпечення належної професійної підготовки майстра виробничого навчання закладів професійно-технічної освіти в процесі фахової підготовки.

Відповідно до мети формування методичної компетентності майстра виробничого навчання необхідно виокремити основні завдання, а саме:

- ознайомити з інноваційними освітніми технологіями;
- активізувати формування методичної компетентності майстра виробничого навчання;
- організовувати методичну підтримку в процесі фахової підготовки;
- формувати соціальну активність на основі особистісних якостей та соціальних умінь особистості.

Методична компетентність відображає спроможність майстрів виробничого навчання закладів професійно-технічної освіти ефективно здійснювати освітньо-виховну діяльність, творчо реалізувати набутий теоретичний і практичний досвід, залучати інноваційні технології навчання. Підготовка методично компетентного майстра виробничого навчання закладів професійно-технічної освіти була і залишається предметом наукової полеміки. Існують різні погляди щодо трактування поняття «методична компетентність». О.Цільмак визначає методичну компетентність як особистісну здатність структурно та високоефективно будувати діяльність на основі набутих знань, умінь та навичок. До основних компонентів методичної компетентності науковець відносить мобільність знань, гнучкість застосування методів, критичність мислення, творчий підхід, відповідальність за дії [15]. М.Заболотний трактує методичну компетентність як процес актуалізації своїх можливостей, розвиток розумової здібності засобами інтелектуальних занять у процесі професійної діяльності, яка проявляється в науково-методичній та навчально-методичній діяльності педагога, оволодіння знаннями методологічних і теоретичних основ методики навчання різних предметів, концептуальних основ структури

і змісту засобів навчання, уміння застосовувати знання в педагогічній і громадській діяльності, виконувати основні професійно-методичні функції [4]. В своїх наукових дослідженнях Л.Сімоненко визначає методичну компетентність як складне інтегративне утворення, що становить поєднання результату методичної підготовки, умінь і навичок педагогічної діяльності, необхідних для ефективного реалізації процесу навчання, методичного досвіду, отриманого в процесі професійної діяльності та особистісних рис педагога [11]. Поділяємо думку науковця Я.Гаєвець, який визначає методичну компетентність як систему наукових, педагогічних, психологічних і предметних знань та професійно-методичних умінь, трактуючи методичну компетентність як цільову систему знань, умінь та навичок. Він наголошує на оптимальному поєднанні методів оперування з педагогічними об'єктами, що є необхідним для професійної діяльності та визначає методичну компетентність як професійне уміння застосувати знання в педагогічній діяльності та виконувати основні професійно-методичні функції [2].

Здійснивши аналіз науково-педагогічної літератури, приділимо увагу основним принципам дидактики в контексті їх можливостей щодо формування методичної компетентності майстрів виробничого навчання закладів професійно-технічної освіти.

Принцип науковості передбачає, що зміст освітніх програм підготовки майстра виробничого навчання має відповідати стану розвитку відповідної галузі. Усі факти, знання, положення, закономірності і закони, що передбачені освітніми програмами, мають бути об'єктивними, науково правильними, сучасними. Принцип системності і послідовності навчання передбачає дотримання наступності та наявність логічних зв'язків при підготовці майстра виробничого навчання. Важливим є те, що цей принцип передбачає послідовне залучення майбутніх майстрів виробничого навчання до репродуктивних дій та ускладнення навчальних завдань до творчого рівня їх розв'язання. Принцип доступності навчання забезпечується такими правилами: від простого – до складного, від відомого – до невідомого. Зазначимо, що сьогодні цей принцип забезпечується освітніми стандартами. Реалізація принципу зв'язку теорії з практикою забезпечує можливість застосування майбутніми майстрами виробничого навчання здобутих знань у практичній діяльності. Це потребує постійного зв'язку сучасного розвитку науки, техніки, виробництва з освітнім процесом і практичною підготовкою студентів.

На етапі здобуття професійної освіти відбувається формування у майстра виробничого навчання методичної компетентності та її первинне функціонування. Так, під час вивчення дисципліни “Теорія і методика професійної освіти” студенти набувають ґрунтовні знання з професійної освіти та професійні знання, уміння і навички

проектування та здійснення теоретичного й виробничого (практичного) навчання у закладах професійно-технічної освіти. В процесі проведення практичних занять з даної дисципліни формуються у майбутніх педагогів професійного навчання уміння доцільно використовувати професійно-технічні, педагогічні, психологічні й інші знання й уміння при вирішенні конкретних методичних завдань; розвивається педагогічне мислення, педагогічні здібності; формується готовність до педагогічної діяльності, інтересу до педагогічної професії. Підготовка методичних матеріалів до семінарських та практичних занять, розробки уроків та презентацій, написання курсової роботи студентів є невід'ємною складовою формування методичної компетентності в процесі фахової підготовки.

Вивчення дисципліни «Теорія і методика професійної освіти» забезпечує набуття здобувачами освіти таких компетентностей:

- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;
- здатність приймати обґрунтовані рішення при розв'язанні педагогічних задач;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- здатність виявляти ініціативу;
- здатність застосовувати освітні теорії та методології у педагогічній діяльності ;
- здатність здійснювати професійну діяльність з дотриманням вимог законодавства, стандартів освіти та внутрішніх нормативних документів закладу професійно-технічної освіти.

Слушно зазначити, що після вивчення дисципліни “Теорія і методика професійної освіти” студенти володіють інформацією чинних нормативно-правових документів, законодавства, галузей стандартів професійної діяльності в установах, на виробництвах, організаціях; культурою мовлення, вміють обирати оптимальну комунікаційну стратегію у спілкуванні та аналізувати і оцінювати ризики, проблеми у професійній діяльності й обирати ефективні шляхи їх вирішення; знають основи психології, педагогіки, а також фундаментальних і прикладних наук (відповідно до спеціалізації) на рівні, необхідному для досягнення інших результатів навчання, передбачених стандартом професійної освіти. Важливо, що після вивчення “Теорії і методики професійної освіти” студенти вміють: застосовувати у професійній діяльності сучасні дидактичні та методичні засади викладання навчальних дисциплін і обирати доцільні технології та методики в освітньому процесі; вміють застосовувати програмне забезпечення для e-learning і дистанційного навчання і здійснювати їх навчально –методичний супровід.

Педагогічний досвід, який набувається як у процесі фахової підготовки, так і в ході самонавчання та самовдосконалення особистості, є важливим для формування методичної

компетентності майстра виробничого навчання. Практична підготовка студентів покликана забезпечити набуття ними практичних професійних умінь і навичок, що впливає на формування методичної компетентності. Саме, під час проходження педагогічної і технологічної практик студент виконує професійні обов'язки педагога професійної освіти та вирішує завдання методичного спрямування, що удосконалює методичну компетентність. Під час проходження практик в закладах професійної освіти та на підприємствах відповідної галузі, студенти використовують знання основних документів професійної освіти та нормативних актів відповідної галузі, Державного стандарту професійної освіти; розробляють й аналізують навчальний план, навчальну програму предмета та іншу навчально–програмну документацію; використовують ефективні методи, засоби й форми теоретичного й практичного навчання: використовують методи стимулювання й мотивації навчання, формування нових знань, умінь, навичок; безпосередньо здійснюють професійну діяльність. Зазначимо, що під час проходження практики продовжується формування методичної компетентності майбутнього майстра виробничого навчання.

В процесі фахової підготовки майстра виробничого навчання в закладах освіти з метою формування методичної компетентності доцільно, на наш погляд, впроваджувати форми навчання: «пульсуючі» (групові), які реалізуються через створення спільних проєктів; «круглі столи», за якими студенти могли б ділитися своїми методичними розробками та, на які, можна запрошувати досвідчених майстрів виробничого навчання закладів професійно-технічної освіти; практично-спрямовані (брифінги, семінари, тренінги, дискусійні клуби, ігрове конструювання; ділові, рольові, операційні ігри); індивідуальні інноваційні (творчий портрет, майстер-клас, портфоліо).

Методична компетентність професійної діяльності майстра виробничого навчання пов'язана з використанням засобів, методів і прийомів освітнього процесу і включає:

- аналіз і підготовка інформації та методична переробка її в навчальний матеріал;
- проєктування прийомів і способів оптимального її освоєння та контролю;
- впровадження ефективних методів навчання для отримання високих результатів навчання.

Зауважимо, що методична компетентність майстра виробничого навчання, спрямована на освоєння та вдосконалення існуючих, а також розробку і впровадження нових принципів, форм, методів ефективно організації освітнього процесу. Досягнення високих результатів у професійній діяльності в аспекті методичної компетентності майстра виробничого навчання формується відповідно освітнім стандартам. При цьому, методична компетентність включає: розробку навчальних програм; формування

методичного забезпечення освітнього процесу; впровадження сучасних методів, педагогічних технологій і прийомів навчання. Реалізація методичної компетентності пов'язана із застосуванням методичних знань, методичних і психолого-педагогічних умінь в професійній діяльності, виконанням професійних обов'язків згідно з нормативними документами закладу освіти. Методична компетентність орієнтована на розвиток професійних якостей впродовж життя, вдосконалення власної професійності на всіх етапах життєдіяльності.

Аналіз наукових досліджень з дозволяє визначити структуру методичної компетентності майстра виробничого навчання, а саме її компоненти:

- концептуальний – знання теоретичних основ наукових галузей знань, знань основ майбутньої професійної діяльності;
- інструментальний – володіння базовими професійними вміннями;
- технологічний – володіння інноваційними технологіями навчання;
- інформаційний – володіння сучасними засобами інформатизації навчального процесу;
- адаптивний – уміння передбачати зміни в освітньому середовищі та бути до них готовими;
- рефлексивний — уміння застосовувати отримані знання, демонструвати методичні вміння і навички практичної діяльності в процесі підготовки фахівця;
- інтегративний — прагнення до професійного зростання.

Визначені компоненти методичної компетентності майстрів виробничого навчання закладів професійно-технічної освіти демонструють рівень методичної підготовки для реалізації своєї професійної діяльності із врахуванням сучасних тенденцій розвитку відповідної галузі.

Процес формування методичної компетентності майстра виробничого навчання закладів професійно-технічної освіти передбачає:

- професійну спрямованість загальнонаукової та спеціальної підготовки за напрямом галузі;
- методичну підготовку та оволодіння інноваційними технологіями професійного навчання;
- розвиток технологічної грамотності з наголошенням на використанні технологічних знань у змісті методичної підготовки;
- інтеграцію особистісного й розвивального підходів у методичній підготовці майбутнього фахівця.

Отже, методична компетентність майстра виробничого навчання базується на його обізнаності у відповідній галузі, використанні сучасних освітніх технологій, методів і засобів навчання, розробці дидактичних матеріалів. Вважаємо, що майстер виробничого навчання повинен мати ґрунтовні знання з теорії та методики навчання предмета, володіти технологією організації навчального процесу, вміти розв'язувати різноманітні методичні завдання не тільки стандартні, а й проблемні. Для здійснення професійної діяльності на високому рівні майстру виробничого навчання закладів професійно-технічної освіти необхідний досвід педагогічної діяльності, зокрема й досвід вирішення навчальних методичних завдань.

Висновки

Методична компетентність майстра виробничого навчання повинна формуватися у закладах освіти, адже вона є невід'ємною частиною освітнього процесу. Подальший рівень формування методичної компетентності може зростати у процесі професійної діяльності впродовж життя. Основна увага при формуванні методичної компетентності майстрів виробничого навчання у процесі фахової підготовки повинна приділятися розвитку особистості, формуванню професійних знань, умінь і навичок, здатності здобувати і розвивати знання, вмінню вирішувати складні виробничі і педагогічні задачі та впроваджувати інноваційні методи і технології навчання. Це все, у свою чергу, дозволить майстрам виробничого навчання підготуватися до професійної діяльності в умовах сучасної освіти та досягати великих успіхів у професійній діяльності.

Бібліографія (Література)

1. Вовк М.П. Акмеологічний підхід до аналізу системи підготовки словесника-фольклориста в університетах України. Наукова скарбниця освіти Донеччини. Донецьк, 2012. № 2(11). С. 58–62.
2. Гаєвець Я.С. Методична компетентність як мета та результат підготовки вчителя початкових класів. Наука і освіта. 2012. № 8. С. 38–42.
3. Гончаренко С.У. Професійна освіта: словник: навч. посіб. Вища школа. Київ. 2000.
4. Заболотний В.Ф. Дидактичні засади застосування мультимедіа у формуванні методичної компетентності майбутніх учителів фізики. Київ, 2010. 39 с.
5. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради України, 2017. № 38-39.
6. Зимняя, И.А. Ключевые компетенции - новая парадигма результата образования. Высшее образование сегодня. 2003.

7. С.У.Гончаренко. Професійна освіта: словник: навч. посіб. Вища школа.Київ. 2000.
8. Паращенко Л.І. Технологія формування ключових компетентностей у старшокласників: практичні підходи. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики. «К.І.С».Київ,2004.С. 71-84.
9. Підготовка майбутніх педагогів професійного навчання на засадах компетентнісного підходу : колективна монографія / за наук. ред. В.І. Ковальчука. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2020.
10. Професійна освіта: словник: навч. посіб. / уклад С.У.Гончаренко [та ін.]; за ред. Н.Г.Ничкало. – К.: Вища школа, 2000.
11. Самойленко Н.Ю. Розвиток методичної компетентності майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2012. 22 с.
12. Сімоненко Л. Ю. Методична компетентність як складник професійної компетентності вчителя української мови. Науковий вісник Донбасу. 2013.
13. Рудніцька, К. В. Сутність понять «компетентнісний підхід», «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність» у світлі сучасної освітньої парадигми . Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Видавництво УжНУ «Говерла».Ужгород, 2016. Вип. 1 (38).С. 241–244.
14. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність. Мандрівець. Тернопіль, 2009. С.– 360
15. Цільмак О.М. Складові структури компетентностей. Наук.-практ. журнал Південного наук. Центру АПН України, 2009. № 1 .